

ОЛЕКСА СТЕПОВИЙ

ЗВИЧАЇ НАШОГО НАРОДУ

ЕТНОГРАФІЧНИЙ
НАРИС

АВГЗБУРГ

Ч. III

1 9 4 6

Вербна Неділя

Першою напрозесні прокинулася верба. Ще всі дерева сплять, ще подекуди оніги прикривають землю, ранками сивіє мороз, а верба вже розкриває очі. Набуливали в неї бруньки, з'являються пухнасті "котики" і бавляться вони з рвучкими вітрами, вигріваються на сонці та навколо розсилають перші пахощі весни.

Неділя, за тиждень до Великодня, зветься "вербною", "пушковою" або "квітною" а тиждень перед нею — "вербним". Згідно з старим народнім повір'ям у "вербний" тиждень не можна ні сіяти, ні садити все те, що від нього "користь у землі росте" — картоплю, буряки, моркву, редьку, цибулю та часник, бо все те буде, як верба, рости в гичку.

У "вербну" неділю святять вербу. Біля церкви заздалегідь навезено кілька куп свіжо зрізаного вербового гілля. Багато людей, а ще більше дітей. Це їхнє свято. Вони радіють, тшаться вербою, як першими подарунками ранньої весни.

Кінчилося Богослужіння, і священник по-

кропив гілля свяченою водою. Діти, моя ко-
машня, накинулись на вербу, і кожен нама-
гається ухопити якнайбільшу гілку, бо ж
то, кажуть "щастя". Тут же під церквою,
не відходячи від купи гілля, діти відла-
мують і ковтають по кількя бруньок свя-
ченої верби "щоб горло не боліло". Коли
вже йдуть додому, діти жартують, б'ються
лозинами та показують:

Не я б'ю - верба б'є,
За тиждень Великдень.
Недалечко червоне яєчко!

Або також б'ючись, бажають одне одно-
му:

Будь великий, як верба,
А здоровий, як вода,
А багатий як земля.

У Галиччині промовляють:
Шутка б'є - не я б'ю
Віднині за тиждень
Буде в нас Великдень!

Вдома частину гілок свяченої верби ма-
ти сховала за образами. Як уперше в цьо-
му році будуть вигонити худобу на пасови-
сько, то конче треба свяченою лозиною "щоб
нечість не чіплялася."

Другу частину свячених гілок батько
або найстарший син поніс на город і там
устроїв у вологу землю "на щастя", промов-
ляючи:

Рости, вербо високо
Та в корінь глибоко.

Останній тиждень перед Великодними святами зветься білим.

В ці дні господині мають багато роботи. Вони шити новий одяг, миють лавки, столи, вікна, двері та білять хати й комори.

На цей час існує приказка:

Шити й білити, бо завтра Великдень!

Колись люди щиро вірили, що в цей тиждень добре сіяти все те, що плодоносить над землею — квасолю, горох, зернівці, а особливо квіти, бо все воно буде гарно рости, ясно цвісти та колоситися.

В цей тиждень, починаючи від четверга, кожен день має своє особисте значіння у народніх передвелокодних ритуалах.

До четверга кожен господар поспішає з посівом раніх ярим зернових, щоб як найшвидше закінчити польові роботи та щоб спокійно провести величне свято весни — Великдень.

Чистий четвер

У цей день всі повинні гарно вмитись, одягнути чистий одяг. У хатах, коморах, на подвір'ї — скрізь має бути чисто прибрано, старанно заметено і вже виглядати по-святковому.

Дівчата, щоб мати гарне обличчя, ранком, доскід сонця отаранно мийтяться і воду виливають на перехресті до-ріг. Але робитьося це так, щоб ніхто не бачив і щоб нікого не зустріхи, бо, тоді все пропадає марно.

Хліб, досіяний у цей день, буде чистий від бур'янів та іншої нечисти. Як по палять у печі, то обпалюють грудочку соли. Для цього оіль загортають у клаптик ганчірки і кладуть у піч. Коли ганчірка обгорить, оіль витягають і зберігають до Великодніх свят. Ранком на Великдень, коли придуть із церкви і еідають до столу, господар покладе цю сіль

на хліб і поставить на покутті. Колись цю сіль ще давали худобі при шлункових захворюваннях.

Увечері в церкві відправляються "Страсти". У хаті, на подвір'ї і на вулиці не чути співу, сміху і навіть голосних розмов. Скрізь панує урочиста тиша і спокій.

Повертаючись із церкви, намагаються донести додому свічку так, щоб вона не погасла. Вдома цим вогнем позначають на стволці хрест, а свічку зберігають до майбутнього чистого четверга. Але і на протязі року іноді доводиться нею користуватися. Під час тяжкої смерті цю свічку дають у руки вмирушому, а в велику грозу її запалюють і ставлять перед образами. Пасічник з пією свічкою ходить у зимку до бджільника. Вважається за недобру приміту якщо свічка дорогою від церкви додому, згасне. Щоб вона не гасла, її несуть у лихтарі власного виробу. Роблять такі лихтарі, здебільшого діти, з різнокольорового паперу, або скла, вправленого в дерев'яну раму, у вигляді зірки, місяця, хати, або навіть - церкви.

Звичайно "від страсти", повертаються пізно ввечері, і як ніч темна, то видблискуючі червоні, сині, та зелені лихтарі, нагадують собою здалека казковий різнобарвний карнавал вогнів, що розсипався від церкви на усі боки, напів сонного, попитого темрявою села.

СТРАСНА П'ЯТНИЦЯ

У цей день нічо-го не їдять до виносу пладаниці з віктаря на середину церкви, а це буває біля другої години вдень.

У містечку Бару, на Вінничині існує звичай — у страсну п'ятницю пладаницю обносити тричі навколо церкви. Це — не передбачене церковними правилами, але тут цей місцевий звичай провадиться дуже урочисто і гарно. В огряді навколо церкви у три, а то і в чотири ряди стають діти, хлопці, дівчата та поважні люди, — всі вони одягнені переважно в білий гарно вишитий одяг. Дівчата — з вінками на голові; в руках тримають великі букети польових квітів. Такий вигляд, здається, повинен би бути веселим і до страсної п'ятниці не пасував би,

але - насправді - всі тримаються так спокійно і урочисто, що квіти і білий одяг не оправляють вражіння веселощів.

В Західній Україні у п'ятницю вже замовняють дзвони аж до самого Великодня. Замість дзвонів чіпляють грубу дошку, і дзвонар двома дерев'яними молотками "вкленує", тобто б'є по тій дошці і цим словицеє про Службу Божу.

Підчас виносу плащаниці діти також "кадають" у спеціальні ручні кадалки.

В Галичині окрізь в цей день плащаницю обносять навколо церкви.

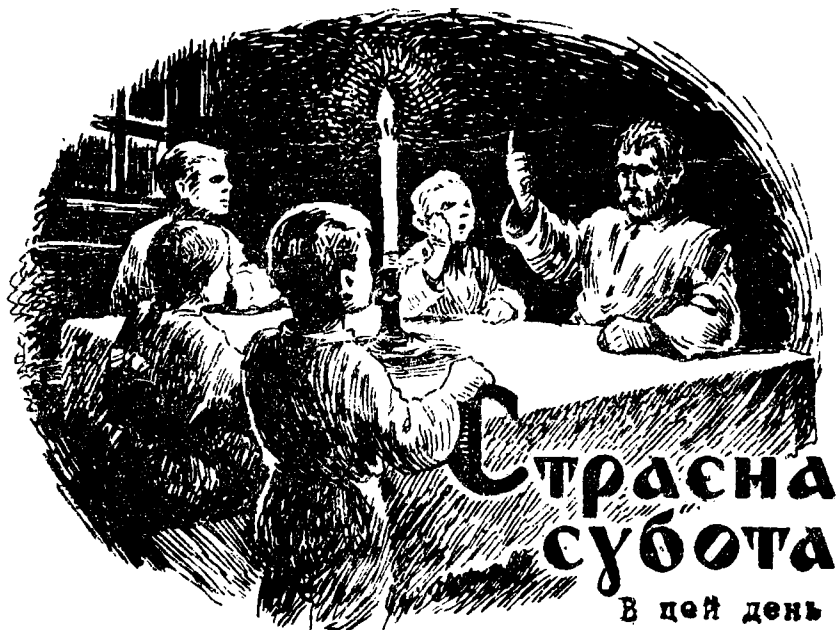
У тихій, спокійній урочистості люди повертаються з церкви додому.

У хаті уся родина сідає за стіл обідати. Але обід сьогодні зовсім пісний. Здебільшого в цей день їдять квашену капусту з олією, пампушки з часником або печену картоплю з сіллю.

Ні шити, ні прости в страсну п'ятницю не можна. Великий гріх - рубати дрова або тесати оокірою.

Найчастіше в цей день жінки печуть пироги та красять яйця. Чоловіки їдуть в поле сіяти або доорювати незакончені загони.

Малі діти не бігають, не пустують, а слухняно допомагають батькам готуватись до свят, або тихо бавляться перед хатою проти сонця.

Страшна субота

В цей день у полі не працюють. Зранку господар кінчає приводити до належного вигляду подвір'я, старанно чистить тварин, заготовляє отальки кормів, поб. вистачило на овята. Господиня кінчає готувати страви та прибирати в хатах. І так, іноді, до самого вечора всі зайняті своїм ділом.

Колись по деяких місцевостях Поділля у суботу ввечері батьки збирали своїх дітей, роздавали подарунки, а потім розповідали їм стару Християнську легенду, що нібито під час виносу плащаниці з церкви, саме тоді, як увесь народ хресним ходом обходить навколо церкви і в церкві нікого немає, — ангели виводять Спасителя з гробу, а овяті сходять зобравів і христосуються.

Колись цю легенду розповідали дуже урочисто при запалених свічках або при вогнику лампадки; вона мала не абиякий вплив на релігійне виховання молоді.

Крім цієї легенди, в цей вечір звичайно, перед тим, як піти до церкви, батьки розповідають дітям про велике страждання Ісуса Христа за опасіння усіх людей і про Його воскресення, як символ перемоги добра над злом і правди над неправдою.

Діти уважно слухають оповідання батька, сумують від страждання Господа і радіють, сподіваючись Його воскресіння.

Мати, що сьогодні ще поралася біля печі, вже скінчила роботу, мие руки, одягається у вое святочне, молиться перед образами, а потім урочисто готує паски, шнук, писанки та сало до посвячення. Все те вона складає до нового кошика, кладе велику воскову свічку і накриває цю-тим рушником.

Пізно ввечері батько запрягає коні, мостить на возі багато сіна, застеляє килимом, кладе кошик з "пасками" і, вигідно усівшись, з матір'ю ідуть до церкви на воєношну.

А хлопці та дівчата, найкраще вбравшись, ідуть на вигін до вогнища.

Життя під Великдень

Ще ввечера, як добре стемніло, на високому горбі під самісецьким селом зайнялося вогнище. Воно палахкотіло, пригасало та знову підіймалося високо — високо вгору і при його освітленні було видно великий гурт дівчат та хлопців. Дівчата горнули до кремезних парубоцьких постатей і з оотрахом дивились на вогонь. А хлопці розповідали їм про старого українського Леля — доброго бога кохання й краси.

Колись дуже давно ще в перед хриотянські часи наші пращури урочисто святкували свято цього бога.

Тепер вже Великдень отав християнським святом, але за старою українською традицією молодь відзначає пам'ять Ле-

ля великим вогнищем. Правда, дехто заперече й каже, що вогнище — це символізація сходу сонця. Хай буде й так, але цей звичай дуже гарний і дуже старий. В цю ніч майже ніхто не спить, хіба лише малі діти. Дівчата та хлопці бавляться на вигоні біля вогню або на майдані під церквою, а старші люди стоять у церкві й олухають читання дванадцяти Євангелій та чекають урочистого проголошення:

"Христос Воскрес!"

В Галичині ще до останнього часу зберігся звичай вітати проголошення воскресіння Христа пострілом з гармати.

На майдані під церквою, вдебільшого біля вогнища, парубки опоруджують гармату. Для цього вони беруть якусь міцну залізну трубу й ланцюгами прикріплюють її до дерев'яної колоди, роблячи щось подібне до старої козаської гармати.

З міцно скручених ганчірок роблять кулю, забивають її в жерло "гармати" і набивають порохом.

Як тільки овяценик проголосить:

Христос Воскрес!

Хлопці омолоєкіпом підпалюють порох і гармата вибухає гучним пострілом. Про це згадує і стара народня приповідка:
— Під Виликдень на радіють отриляють.

ПІЩЕДЕНЬ

Ранком, під час сходу-сонце "грає". Кажуть, що всно то підіймається, то знову опускається за обрій.

Ще зночі навколо церкви стоїть багато возів, застелених килимами. На тих возах у нових кошках стоять паски, крашанки та цілі печені поросята або шники. Ранком, як тільки починає розвиднятися, святять паски. Усі люди стають з кошками навколо церкви, запалюють свічки і чекають посяти. Священник з піччима обходять тричі навколо церкви й за третім разом кропить паски свяченою водою. Після такого урочистого посячення люди христосуються. Вони вітають одне одного з Воскресінням Господнім, тричі цілуються і обмінюються крашанками. Потім сідають на вози, господар тьохне батою, і ситі коні легким сягом везуть їх додому.

Вдома батько бере кілька шматків свяченої паски; грудку соли і йде до стайні. Там він все те роздає коровам, коням та вівцям, а опісля вже напуває й дзе

їсти. Далі він обходить усі будівлі, що є в господарстві, й обспіає навколо них свяченою сіллю, "щоб нечисть не заводилась".

Коли батько заходить до хати, уся родина вмивається. Але сьогодні це роблять не так, як завжди. У велику череп'яну миску наливають холодної води, а на дно кладуть три червоні крапанки. Першою вмивається наймолодша дівчина, останнім — батько. За кожною особою вода змінюється а крапанки залишаються ті самі. Після вмивання кожен витирається новим рушником, навмисне для цього приготуваним.

Усі моляться Бегу і сідають за стіл. Стіл застелений білою скатеркою, вишиваною вирізуванням. В тарілках стоять високі паски, обкладені писанками. На окремій тарільці зроблена з землі могилка і на ній зеленіє овес. Це мати посіяла ще за два тижні перед святами, щоб цей день була зелена трава на столі. З цієї зелені тепер визирають червоні, рожеві та жовті крапанки. Це гарний символ веселої сонячної та багатой життям весни.

Вся сім'я розгівляється. Спочатку їдять свячену паску, крапанки, сало, масло, ковбасу. Не обходиться —, звичайно і без горілки.

Починаючи їсти, ;кожен бере свою посвячену крапанку і "докається" з батьком.

В Західній Україні батько ріже на шматочки чищену крашанку, бере кінчиком ножа і підносить зокрема кожному по черзі, від старших починаючи. Спочатку матері, потім старшому синові або дочці і так далі. При цьому він виголошує прості, але щирі слова побажання.

— Дай Милостивий Боже, дочекати і до майбутніх Великодніх Свят живими та здоровими!

На Великдень наш селянин дуже радіє гостеві. Вважається за добру ознаку, коли в цей день до хати зайде подорожній чоловік; його завжди запросять до столу, і господиня радо буде частувати усім, що має найкращого. Відомий етнограф Павло Чубинський писав колись: "У цей день проявляється найбільше хлібосільство українців".

Після такого урочистого сніданку господарі йдуть до церкви, кожен з них вилазить на давіницю й давонить, "щоб гречка уродила", а діти йдуть до своїх родичів христеосуватись.

Уявіть собі малого хлопчика, чистенько одягненого, у новій вишитій сорочці та довгих штанцятах з однією підтяжкою через плече. Він відчиняє двері, переступає поріг і давинким дитячим голосом говорить:

Христос Воскрес, не сам я воскрес,

А сам з собою душу покаяв

Прийняв Христос великі муки,
Взяли його під Божі руки.
Його мати стояла, такі слова звіщала:
"Ой онючку мій, лений,
Перед Тобою світ красний;
Як будеш Ти помирати,
Будуть перед Тобою ангели літати,
З святим Воскресінням поздоровляти".

За таке привітання христувальник дістає від господині не менше, як дві крашанки, а якщо близькому родичеві, то дають і писанки.

У день діти бігають на майдані і біля церкви граються, в крашанки, або гейдаються на гейдальці, якщо їм дозволять парубки.

Гейдалка — це традиційна розвага і старшої і молодшої мелодії на Великдень.

Гейдалку будують парубки за селом на вигоні або на майдані під церквою. Для цього закопують два високі міцні стовби, а'єднують їх угорі поперечкою і за допомогою залізних кілець чіпляють довгі жердини, з'єднані внизу дошкою.

Кожен парубок вважає за обов'язок погейдати на гейдальці свою наречену. Звичайно, на вигін або на майдан під церкву в ці дні збирається уся мелодь. Тут не тільки бавляться на гейдальці, а й обмінюються писанками, виводять Великдень хорівід або співають веснянки.

Ой, рано, рано кури запіли,
Же Христос, же Воскрес, же Воістину
Воскрес.

А ще раніше Ганусенька встала,
Раненько встала, сад замітала,
Сад замітала, грядоньки копала...
Грядки копала, вино садила,
Вино садила, стиха говорила:
— Рости ж мені вино тонко, високо,
Тонко, високо, корінь глибоко,
Листя широко, гілля високо.

В Західній Україні на Великдень під церквою виводять гагілки.

Гагілка — це також хоровід, що виконується під гуртовий спів дівчат та хлопців. Кожна гагілка має свій окремий зміст. Бувають гагілки жартівливі, побутові та навіть історичні.

Ой, зозуле, зозуленько,
Закуй же нам так раненько,
Як і тоді закувала,
Як панщині дякувала.
А ми пана не маємо,
Отамана не знаємо.
Вже такі пішли у кути,
Що лаяли на нас прутья.
А вже такі поьмквали,
Ще над нами старлували.

Так весело проходить нам український Великдень у справжньому Українському селі.

Поліваний понеділок

На другий день свят у понеділок рано, як тільки зійде сонце, хлопці йдуть до дівчат віншувати. Найчастіше, це йде парубок до своєї нареченої. Але осьгодня віншування не зовсім звичайне. Хлопець хоче обілляти всюю своєю наречену, а вона знає про це й намагється не лише уникнути цього, а першом зустріти судженого і обілляти його.

Кажуть, що хто кого перший обіллє водою в цей понеділок, той і матиме зверхність у майбутній родині.

Вот де відбувається ніби жартівливо, алезнастирливим бажанням "здобути першість". Колись були такі завзяті парубки, що просто брали своїх дівчат на оберемок і несли їх до річки купатися. Але той жарт кінчався іноді тяжкою хворобою дівчат.

В останній час на Україні хлопці також обливають дівчат у понеділок вранці, але вже не зимною водою, а пахучими парфумами.

Походження цього звичаю, очевидно, пов'язане з бажанням накликати дощ на весняні посіви.

В день на вигоні під церквою "виводять" гагілки. Дівчата співають, звертаючись до хлопців:

Не бравись ми гуляти,

Не вміеш ми вливати...

Але цей докір відноситься лише до тих хлопців, що не встигли заповнити свою прихильність до дівчат і прийшли їх сьогодні поливати.

В понеділок, як і в перший день свят хлопці та дівчата на селі Великої України виводять хорівід під церквою, катаються на гойдальці, а як сприяє погода і отан розвитку весни, йдуть у ліс збирати квіти.

Діти - підлітки бігають "на" зелені горбки" і там граються крашанками.

Зеленими горбками на Великдень звуть такі підвищені, або навіть і рівні місця, які першими звільнилися від снігу і в цей час встигли вже покритися зеленою травою.

Проводи

Великодні свята закінчуються "проводами", тобто — поминками померлих родичів та героїв, що загинули за долю України. Поминки відбуваються молитвою та традиційною трапезою на гробках та братських могилах.

Це чудовий звичай. Ще за тиждень перед тим днем люди йдуть на кладовище, поправляють могилки, сіють біля них квіти, садять дерева, лагодять хрести та пам'ятники. На братських могилах завжди працює молодь. Хлопці оглядають де осухла могила чи похилився хрест або пам'ятник. Все це поправляється, лагодиться, приводиться до належного вигляду. Петім окопують грядочки біля могили, а дівчата сіють квіти — васильки, чебрець, любисток, а в головах обов'язково — традиційний кущ червоної калини. Дівчатам ще належить сплести вінок і надіти його на хрест.

У призначений день для проводів

увесь нарід з хороговми, хрестами та вінками на чолі з священиком іде на кладовище. Спочатку заходять до могил героїв, відправляють поминки, а потім уже переходять до всіх інших гробків. Після відправи панахиди справляють поминки: сідають тут же на траві біля могилки, п'ють горілку, закушують крашанками та різним печивом. По одній крашанці, скибці хліба та рештки іншої їжі загортають у землю на гробку. Виливають туди ще чарку горілки, промовляючи: " Їхте, пийте, та нас грішних опоминайте".

Потім розбивають об хрест крашанки і дають іншим людям, щоб з'їли за покій померлих.

Загиблих героїв поминають громадським обідом біля їхньої могили.

Коли їдять крашанки на Великодні свята, то все лущиння з яєць збирають, несуть до річки і кидають у воду. Кажуть, що десь далеко живуть такі люди – рахмани. Вони не знають, коли буде Великдень, і чекають лущиння крашанок з України. Його принесе до них вода на десятій п'ятниці, і тоді буде Рахмановський Великдень.

Рахмановський Великдень – це староукраїнське традиційне свято. За народним повір'ям, якщо хто буде робити в цей день, його Бог тяжко покарає. Поблизу Кам'яця Подільського на полі є велика могила. Кажуть,

що колись давно на Рахмановський Великдень брат із сестрою пішли в поле брати, і Бог їх покарав. Вони разом з волами та плугом увійшли в землю, і над ними вросла висока могила.

Тепер у цей день, якщо піти в поле, лягти на могилі, то ще й дові чути:

— Гей, Гей...! — то сестра з братом воли поганяють.

Кажуть ще, що на Рахманський Великдень, у ночі, коли усі люди сплять, мерці сходяться до церкви на всенощну. Там вони співають своїх, особливих, пісень, а потім розгивляються усям тим, що було їм принесено живими родичами "на проводи".

Рахманський Великдень святкується на 25-тому дні після Великодня. Є здогади вчених, що це залишок поганського звичаю.

Найдавніша літературна згадка про "брагманів" є в Літопису Неостора, котрий знову посилається в цьому місці на Георга Амартону.

Писанки – це
таке цікаве й ста-
ре явище в культурній
традиції нашого народу, що
про нього слід говорити окремо.

Звичай робити писанки та краєвті
яйця виник у нас дуже давно.

У вісімдесятих роках ХІХ століт-
тя при розкопах Кришанської могили
археолог Уваров знайшов глиняні яй-
ця. Такі ж яйця знайшов був 1908 ро-
ку Хвойко при розкопах на Полтавщи-
ні. Крім того вчені порівнювали ор-
наменти на утварах, що знайдені були
при розкопах з найстарішими орнамен-
тами писанок, довели, що звичай ре-
зальовувати яйця походить у нас на
Україні ще з передхристиянських ча-
сів.

Найстаріший орнамент на писанках
подекуди зберігся і досі. Він перева-
жно геометричний – трикутники, опіра-
лі, кола, сорока-клищі, сорокакутники,
сорок гілок тощо. Все це знаки різних
ритуалів, образів або священні числа.
Колінь не мало особливе значіння і ма-
буть було атрибутом поганського куль-

ту сонця або інших знаків природи.

Цікавіше цьому надали християнських мотивів, і тепер число сорок пояснюють то сорокаденним постом, то сорока мучениками.

В наші часи на орнаментах писанок шукають не лише історичного змісту, а й мистецького смаку. Тепер ми маємо багато постійних /традиційних/ і новсім нових /змінних/ орнаментів на писанках. Для кращого з'ясування та вивчення всіх цих орнаментів ученні намагаються класифікувати їх.

Тепер існує кілька таких класифікацій. Проф. М. Ф. Сумцов поділяє орнаменти писанок на геометричні, рослинні, зоологічні, антропологічні та побутові. Другий дослідник, К. В. Большуновський, пропонує прийняти в основу класифікації писанок такі назви, що їх подають селяни "трап'яки", "голубці", "гримбінчик", "хрестики", "безконечник" тощо.

Ще інші вчені поділяють орнаменти писанок на:

а/ історичні, — що мають зв'язок з старовинним орнаментом.

б/ На самотньо-новий, що становить підставу для місцевих стилів у наші часи.

в/ Випадкові орнаменти, що свідчать про багатство фантазії та високі мистецькі здібності нашого народу.

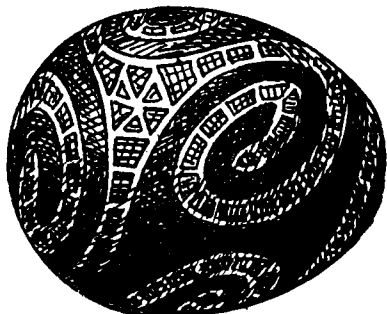
„Трав'янки.“

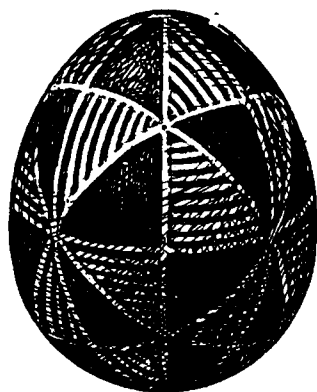
„Голубці.“

„Хрестики.“

„Безконечник.“

„Сорок клинців.“

„Листячко.“

Але найкращою класифікацією була б та, що б'єднувала б у собі усі ці три аргументи в одну струнку цілість.

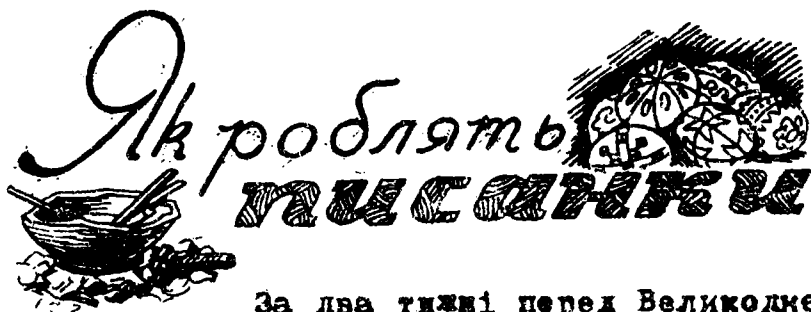
Крім писанок є ще "окоропписанки", але їх орнаменти здебільшого шаблонні та непродумані.

У зв'язку з важкими умовами життя за останні двадцять років на Великій Україні мистецтво розкоувати писанки зрештою рідкістю.

На Західно-Українських землях писанки ще живуть та добре розвиваються. До цього часу вважалося, що найкращі писанки має Гуцульщина. І тепер, якщо мати на увазі історичний /здебільшого геометричний/ орнамент, то Гуцульщина напевно, не поступиться першістю перед іншими частинами України. А щодо самотньо-нових, особливо рослинних орнаментів, то, мабуть, перше місце займе Сокальщина /Волинь/. Про це доводив проф. Д. Горняткевич на засіданні Вільної Академії Наук в м. Авісбурзі 26 січня 1946 року, демонструючи писанки Сокальщини, що мали високо мистецький рослинний орнамент. До того ж намальовані квіти були не вигадані, а описані з живої природи тої місцевості, де жила писанчарка.

Будемо надіятися, що в майбутньому мистецтво писанок буде краще й краще розвиватися вопереч усім перешкодам, що їх постійно зустрічає українське народне мистецтво, особливо в останній час.

Як роблять писанки

За два тижні перед Великоднем усю Україну починають виготовляти писанки. Роблять писанки дорослі дівчата, діти та старенькі бабусі.

Особливо великих старань до цього докладають дівчата, бо кожна з них хоче щоб у неї вийшла якнайкраща писанка, яку вона на Великдень під церквою подарує своєму нареченому.

Спосіб виготовлення писанок, хоч і дуже простий, проте вимагає не лише пильної уваги та багато часу, а й неабиякого мистецького хисту.

Для виготовлення писанок беруть так звану кисточку — це паличка з бляшаною трубкою на кінці.

На сирому яйці кисточкою вимальовують розтопленим воском ті місця, що їх треба лишити незафарбованими — обідки, крапки та оперізування. Потім яйце фарбують у якій-небудь світлій фарбі, наприклад жовтій. Висушують, потім тією ж кисточкою наводять воск уже на ті місця, що мають лишитися жовтими, і фарбують в другий колір, далі в третій і т.д. При цьому дотримуються лише того принципу, що спершу фарбується яйце

у найовітлішій, а потім поступово переходять до темнішої фарби.

Коли вже малюнок закінчений, яйця печуть у місці в не горячій печі, 35-40°C.

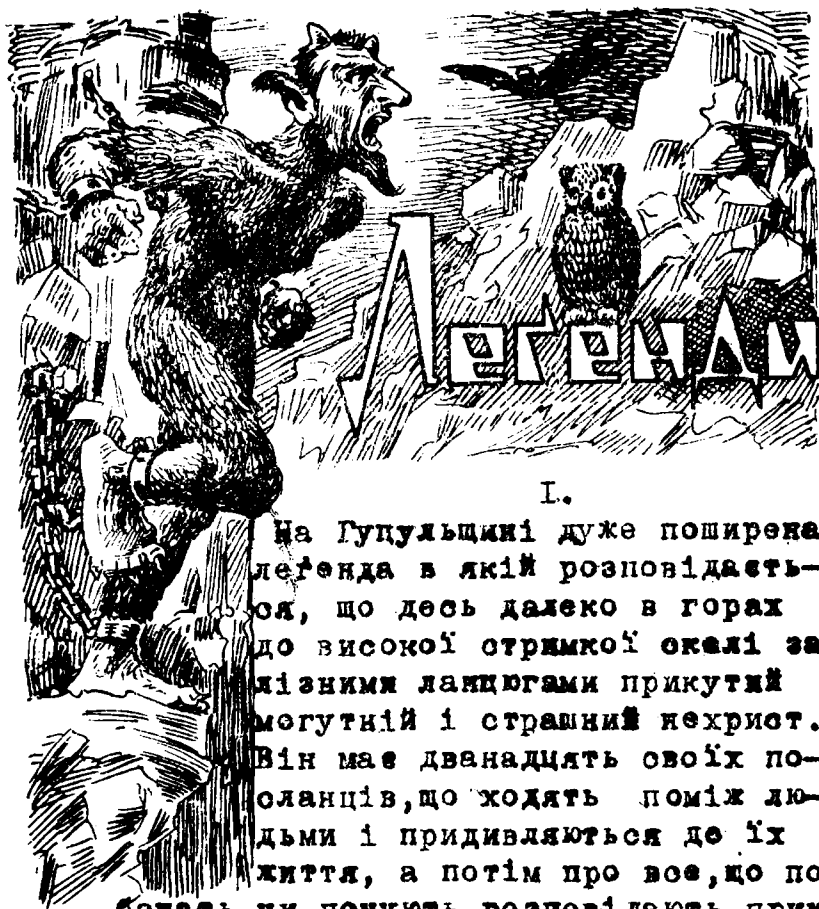
Коли віск ростане і спливе з яйця - писанка готова.

Для розмальовання писанок в останні часи щораз більше вживають хемічних, купованих фарб. Колись фарби для писанок виготовляли самі селяни з рослин. Наприклад, жовту фарбу виготовляли з кори молодих пагінцив яблуні, або з жовтих сухих пелюсток молочаю. При цьому слід зауважити, що виготовляти писанки, малювати найскладніші орнаменти, на опуклій поверхні яйця - це робота не така проста, як на перший погляд здається.

Дуже виравно роблять писанки гуцули. Проф. Горняткевич розповідає, що йому доводилось спостерігати, як одна вже літня жінка на Гуцульщині за один день зробила 36 писанок, при чому вона в цей день не покидала і своїх щоденних, господарських справ. Вона налила в печі, варила їсти, годувала тварини, доїла корів і бавила дитину.

Все це їй не перешкодило відтворити геометричний /традиційний/ орнамент з високим містецьким хистом.

Хочеться щиро побажати нашій молоді наслідувати й розвивати цю безсумніву високомістецьку традицію.

I.

На Гупульщині дуже поширена легенда в якій розповідається, що десь далеко в горах до високої стрімкої скелі заміжними ланцюгами прикутий могутній і страшний нехрист. Він має дванадцять своїх посланців, що ходять поміж людьми і придивляються до їх життя, а потім про все, що побачать чи почують, розповідають прикованому нехристові.

Коли посланці кажуть йому, що люди живуть бідно, сваряться поміж собою і незадоволені життям – нехрист радіє, сміється і ланцюги його слабнуть. Як що посланці кажуть йому, що між людьми згода й добро – нехрист сердиться, насупить брови і ланцюги тісніше стискають приковане тіло.

А найстрашніша для нехриста вістка про те, що люди пишуть писанки. Він тоді ричить, як звір, рветься з усіх сил, б'є головою об околю, а ланцюги глибоко впиваються в його тіло.

Це дуже цікава легенда і вона заслуговує на увагу дослідника.

II.

Друга гуцульська легенда коже про те, що писанки писала Матір Божа і дарувала їх Пилатові, щоб той змилювався над її сином.

Коли Божа Мати писали писанки, то плакала і сльози її капали на яйця. Тому тепер, як пишуть гуцули писанки, вони вималюють такі плями, що нагадують сльози.

III.

Колись Ісус Христос ходив з Петром по всіх землях та людей навчав. Ось якось навесні вони проходили через одне село, а там жиди були; побачили Христа та й ну на нього грудками та каміннями шпурляти. Як торкнеться камінь Ісусової одежі — зробиться писанка, а як грудка — крашанка. Святий Петро позбирав усе те собі до кишені, а пізніше людям роздав. З тих часів і веде-ть-ся звичай писати писанки та красити яйця.

17.

Жиди та всяки — недовірки, як Христос ішов на страждання, опокушали Його. Наберуть у пелену камінців та й питають Його, що вони в пелені ховають, а Христос їм каже:

— Крашане та писане!

Вони відкривають пелену, щоб посміятися з нього, а там крашанки та писанки. Так і пішов відтоді звичай писати та крашити яйця.

У.

Писанки пишуть після Христопоклінної неділі, щоб то, коли на церкву вносять Хрест. На сорок святих треба виписати сорок клинків, а на вербній та на Благовіщення з писанками нічого не можна робити.

Щоб писанки довго зберігалися їх варять у Чистий Четвер і при розписуванні їх не можна класти в павуху.

VI.

Писанки писала Божа Мати ще тоді, як Ісус маленький був. Дитина дуже тішилася тією забавою.

Шкаралупу крашанок треба поламати на дрібні шматочки, щоб відьма не могла в неї набрати роси або щоб вона вколола когось із людей гострим кінцем шкаралупи, бо тоді людина "висхне"

-:-:-:-

Зітерту на порошок шкаралупу писанки зберігають у таємному місці, а як треба, то підкурюють нею хору людину "від пропастиці".

-:-:-:-

Хустку, що нею обтирають писанки, ховають, а при нагоді підкурюють нею "від бешки".

-:-:-:-

Товчену на порошок шкаралупу крашанки підсипають до кормів курям, щоб краще неслися.

-:-:-:-

В Галичині кидають шкаралупи з яєць на стріху хати; а на Великій Україні вносять на воду.

-:-:-:-

Топтати ногами рештки крашеного яйця або писанки - великий гріх.

ПРИШОВІДКИ

Пришов тиждень вербовий, бер-
ри в дорогу віз дубовий.

Вербу ламають, тим холодний вітер гри-
вають.

Прийде Вербниця, назад зима вернеться.

Як прийде Вербич, три кохухи тербич.

Діжделись-мо Паски, а за тим діждемось
і Божої ласки.

Великдень раз на рік буває.

Дай, Боже, діждати "Христово воскрес" ка-
зати.

"Добрий день" — на Великдень, "добрий ве-
чір" — на Різдво.

К Великодню сорочка хоч лихенька, аби
біленька, а к Різдву, хоч сурова, аби нова.

Дороге яечко к Великодню.

"Вибачайте, що не писанка", — кажуть,
як дарують біле яйце.